

Втора среща с Прага

Втората ми среща с Прага бе диаметрално различна от първата. Вече не бях уплашеният първокурсник бохемист, скалъпващ с усилие всяко елементарно изречение на чешки език, а преливащ от самочувствие млад преподавател на същия този език. Не бях и в компанията на възторжените си колеги, а с младата госпожа Татяна, на която тепърва щях да показвам града, в който се бях влюбил и чиято магия бе станала причина да продължа с бохемистиката (щото в първи курс ми минаваха и еретични мисли да се откажа от нея!) и тя да стане моя съдба. Казах „младата госпожа“, която всъщност бе другарката Самоковлиева, младата красива учителка по български език и литература в поморийската гимназия, и която съвсем не бе свикнала да се обръщат така към нея. И да не си помислите, че това не ѝ е харесвало? А как се размазвах от удоволствие аз, когато чехите се обръщаха към мен с „mladý pane“ или „pane profesore“.

БЕШЕ 1970 ГОДИНА...

Не бе същата и Прага. Из нея сновяха руски войници и офицери, по фасадата на Народния музей личаха следи от шрапнелите. Всъщност не бяха същи и чехите в отношението си към нас, българите. Докато по време на езиковата ни практика всички ни се радваха, че сме се посветили на езика им и с радост си спомняха за почивките си по нашето Черноморие и разказваха какви ли не мили истории за срещи с българското гостоприемство, сега ни гледаха с открита неприязън. Годината бе 1970 и споменът за нахлуването на войските на Варшавския пакт и за българското участие съвсем логично обясняваха подобно поведение. На всичко отгоре Татяна, освен с името си и с вида си, еднозначно напомняше руска девойка (една от причините под влияние на руските филми да се влюбя навремето в нея!). А и като ни слушаха да говорим помежду си, средностатистическите чехи, които не правят особена разлика между отделните славянски езици, естествено ни приемаха за руснаци. Най-драстична,

а същевременно и комична демонстрация на тогавашното отношение към окупаторите преживяхме в Железни Брод. Нашето първо пребиваване в Чехия заедно всъщност започна с гостуване в това малко, симпатично планинско градче в Северна Чехия. Бяха ни поканили същите онези чехи, които през лятото на 1968 година принудително трябваше да останат още няколко дни в Поморие, където бяха на почивка в дома на родителите ми, и с които до днес ни свързва искрено, сърдечно приятелство. Радвахме се на изключително гостоприемство. Докато нашите приятели бяха на работа, ние се разхождахме из центъра на градчето, обикаляйки магазините, а когато домакините ни се връщаха от работа, поемахме нанякъде из околностите с кола. Един ден в дома им нямаше вода. За нас нищо необикновено, в Поморие си беше почти закон – духне ли вятър, първо спира токът, после пресъхват и чешмите. Нашите домакини обаче видимо бяха силно притеснени. Влизаха, излизаха, обикаляха съседите, нещо си шушукаха, нещо обсъждаха,

след което предложиха настоятелно да се разходим из центъра на Железни Брод. Че защо ли, помислих си, та те добре знаеха, че тези скромни стотина квадратни метра отдавна вече ги бяхме овършали. Защо пък не, щом толкоз настояват. Разходката ни обаче бе някак странна. Върви насреща ни някой, прави се, отдалеч личи, че не ни вижда. Нашите приятели обаче – и те отдалеч – поздравяват, спират се и започват: „На, имаме гости от България, от Черно море, Васил е бохемист, професор по чешки език...“ И този етюд се разиграва на няколко пъти, докато стигнем центъра и се приберем у дома. Досетихме се, нашите домакини искаха да ни представят на съгражданите си и да подчертаят, че сме от България, не от СССР. Ясно, не искат да си навлекат омразата им. Ала не било само заради това – същата вечер водата в дома им потече. Тогава разбрахме каква била работата. Двуетажната им къща се намираше на склона на един от хълмовете, върху които лежи и по-голямата част от градчето. Поради това си месторазположение тя не бе

свързана с градската водоснабдителна мрежа, а заедно с няколко съседски къщи разполагаше с локален водоизточник. Та съседите, като видели, че у дома им има гости, най-вече поради вида на Татяна, решили, че сме руснаци, а Хнидкови (това е фамилията на споменатите наши приятели Иржина и Ирка) са колаборанти и за назидание им спрели водата. Описаната разходка оправда целта си – водата потече, а от следващия ден, където и да се покажехме, бяхме посрещани с усмивка.

НЕ МОЖЕХ ДА СИ ПОЗВОЛЯ ДА ГО ГОВОРЯ КАТО ПОМОРИЙСКИ ГЛАРУС...

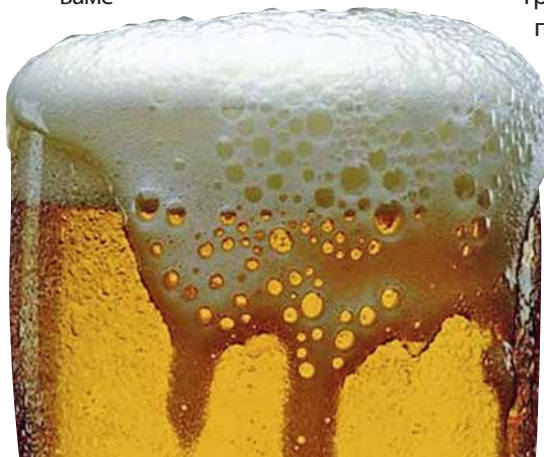
Усмивки срещяхме и после в Прага. По лицата на почти всички чехи, заговорех ли на езика им, без разбира се да се обръщам в тяхно присъствие на български към Татяна. Стараех се максимално добре да произнасям всяка дума, всяка фраза, проточвах проклетите дължини, които и до днес ми създават проблем, премислях всяко изречение, всеки падеж и неговото окончание. Та нали бях вече преподавател по този език, можех ли да си позволя да го говоря като поморийски гларус? Е много се стараех! Четях всеки надпис по улиците и витрините, заслушах се в чуждите разговори (колкото и неприлично да е!), купувах си „Večerní Praha“ от някой от уличните продавачи, които подвикваха по „Вацлавския площад“ – „Večerní Praha, Večerní Praha...“. Прочитях почти всичко, като си отбелязвах тук-таме по нещичко, което можех в бъдеще да използвам. За книги нямах пари. Че и откъде, като по тогавашните закони можехме да сменим само 30 лева. А с тях какво по-напред? Най-вече си купувах плочи, от малките с по две песни, на 45 оборота. Най-популярните в момента шлагери на Карел Гот, Хелена Вондрачкова, Вацлав Нецкажр, които звучаха от магазините на „Супрафон“ (чешката фирма за грамофонни плочи), по радиото или телевизията. По витрините и магазините откривахме безброй неща, които у нас не можеш намери. Толкова съблазни, а толкова малко пари. Всъщност по онова време ако не ни бяха поканили хора, с които се бяхме сприятелили на Слънчев бряг и които най-искрено ни се радваха, нямахме никакъв шанс да посетим

Чехословакия, да си наемем хотел и да се храним по ресторанти. А на мен така ми се искаше с месеци да остана в тази страна, да общувам с хората, да слушам радио, да гледам телевизия, да ходя на кино, на театър, на концерти на любимите певци. И всичко това – единствено и само заради езика. Като уважаващ себе си честолюбец исках да го овладее до съвършенство, говорейки го, да се изгубя сред чехите. Колко съм бил наивен! Че то аз и след толкова десетки години ожесточена борба с чешкия и вече живеещ в Прага, пак не успявам да се скрия сред тях. Най-много да ме вземат за остравак или словак. Но това е друга тема, до съвършенство в чешкия чужденец май изобщо не може да стигне – освен ако не го подхване на място и то от детска възраст или ако не е гений. А аз, уви, не съм!

ВТОРАТА СРЕЩА С ПРАГА ДЪЛЖА НА ПИСАТЕЛЯ ВЛАДИМИР ХУЛПАХ

Втората ми среща с Прага, а за Татяна първа, с благодарност дължа на детския писател Владимир Хулпах. Работехме лятото заедно на Слънчев бряг – аз като екскурзовод на групите на СКМ (Младежка туристическа организация, като тогавашната наша „Орбита“), а той като неин представител. Бързо се сприятелихме, открихме много общи интереси и духовни допирни точки, запознахме и семействата си. В онези години лесно се създаваха приятелства, всички бяхме някак по-спонтанни, по-естествени, по-откровени, по-сърдечни. Навярно защото бяхме млади, а и всички почти еднакво бедни или богати. Нормално беше един такъв нов приятел чужденец да те покани да му гостуваш. За щастие със същото можех да отвърна и аз, защото в дома на родителите ми в Поморие винаги щеше да се намери място и за мои приятели, които с нас с Татяна ще изкарат прекрасна почивка на море. Така че с радост приехме поканата да гостуваме

на Хулпахови в Прага, след Железни Брод и опознаване на Северна Чехия вече бяхме в дома им в пражкия квартал „Вършовице“. След двуетажния дом на Хнидкови с голям двор и още по-голяма овощна градина, се озовахме в малък апартамент на пражки интелектуалци. За нас нови емоции – сградата сецесионна, широки стълбища с цветя и обувки пред вратите (у нас това не можеше да се случи, тутакси щяха да изчезнат – и китките, и обувките!), високи тавани. А апартаментчето съвсем малко, от вратата веднага в кухнята, спалня и нещо като хол с класическия разтегателен диван за гости, баня и тоалетна в едно. И оригинални картини и книги, много книги – атмосфера, в която аз се почувствах като у дома си. Засага ще спестя трапезите и питиетата, тях ще оставя за края. И тук нашите домакини ни оставяха сами през деня, защото работеха – Владимир като редактор в едно авторитетно издателство, съпругата му Ярмила (мир на праха ѝ, отиде си млада), бе учителка. Заедно излизяхме вечер, разхождахме се из Старе Место, след което вечеряхме в някое ресторанче. Веднъж ни заведоха и в Народния театър. Не си спомням какво точно гледахме (театрите щях да обикалям по-късно, при следващите си гостувания в Прага, след като се бях сприятелил с актрисата Хелена Ружичкова, царство ѝ небесно, много се обичахме), бяхме впечатлени най-вече от сградата, от салона, от коридорите, от стенописите, от атмосферата и елегантните зрители. Инак през деня с Татяна обикаляхме Прага. Тя комай ще да е първата ми клиентка, която съм обслужвал като екскурзовод, и то безплатно! Тогава не заех почти нищо за местата, които обикаляхме, така че едва ли е научила нещо от мен. А и кому са нужни подробности, когато имаш чувството, че си попаднал в приказка! Най-вече гледахме и поглъщахме с очи красотата на магическия град. Естествено посетихме Храдчани, показах ѝ всичко, което сам вече бях виждал, после „Нерудова“, Мала Страна, Карлов мост, астрономическия часовник с апостолиите, „Парижска“, „Вацлавския площад“. Беше началото на септември и времето бе прекрасно. Безцелното скитане из стара Прага има своето очарование. Уличките, сградите,

фасадите те завладяват със своето разнообразие и потъваш в един друг, нам непознат романтичен свят!

ПРАГА СВЕТЕШЕ ОТ ЧИСТОТА

Наблюдавах и поведението на хората, като неволно сравнявах с това, което ни бе познато у нас. Наред с любезността сега открих и стремежа на чехите към реда и чистотата. Прага светеше от чистота. Тогава из нея все още не се срещаша толкова кучета и улиците и парковете не бяха осеяни като днес от техните фекалии. Веднъж видях как младеж хвърли смачкан лист. Една възрастна дама, идваща насреща, му каза: „Млади господине, нещо ви падна...“ и той засрамен се върна, взе хартиятката и я хвърли в близкото кошче за боклук. У нас такова нещо не можеше да се случи. Друго, което у нас не се случва и до днес, са опашките. Както ви е известно, те, нашенските, имат фуниеобразен вид, за да може докато стигнеш до целта с хитрини и лакти да изпревариш поне двама-трима и да се почувстваш велик. Чешките опашки ме очароваха. Нарездахме се на тях например за сладолед на „Вацлавския площад“ или пред касите на кината. Какво удоволствие, един зад друг кротко и търпеливо, опашката се вие и ти си спокоен, защото знаеш, че никой няма и да се опита да те изпревари, за да ти покаже, че той е тарикат, а ти глупак. Чешките филми бяха другото ми откритие. Купувахме си културен справочник и почти всеки ден гледахме по един чешки филм. Бях си купил

карта на Прага и по нея откривахме избраното кино, до което стигнахме пеша, ако е наблизо, или с трамвай, ако е твърде далече. Татяна тогава бе на „Вие“ с чешкия, но с женската си интуиция и въображение разбираше почти всичко. Не помня дали сме гледали някой от шедеврите на чешкото чудо, но помня, че след всяка проекция се чувствахме щастливи.

КЕХЛИБАРЕНАТА ТЕЧНОСТ, НАРЕЧЕНА ЧЕШКО ПИВО И ЧЕШКИТЕ КУЛИНАРНИ СПЕЦИАЛИТЕТИ

Като все още тогава латентен чревоугодник, аз не оставах равнодушен и към това, което си хапвах или пийвах. Естествено на първо място беше кехлибарената течност, наречена чешко пиво. И досега съм негов голям ценител и бира пия само в Чехия. Както казвах по-късно на туристите си на Корфу, истинско пиво е само чешкото, всичко останало е имитация. Не знам по колко съм изпивал на ден, никога не съм прекалявал, но за втори път потъвах в своя бирен унес, на който щях да се радвам и по-късно при всяко свое ново посещение на Чехия, та до днес. Питат ме на закуската сутрин домакините какво ще пия, чай, мляко или кафе, а аз „Бира!“ В следобедните часове, още докато бяхме в Железни Брод, проявих ярка слабост към грога. Ах, как ми харесва ароматът на чешкия ром! Откривах го и в различните сладкиши, затова и бутилката ром бе неизбежна покупка при всяко по-нататъшно посещение. Ново питие за мен бе и „Stará myslivecká“ или „Lidská tvař“, сиреч „човешко лице“, както я наричаха чехите, свързвайки я така с прочутата фраза на Дупчек за социализъм с човешко лице. Трудно мога да определя дали този аперитив е ракия, коняк или уиски, така и не се привързах към него. Нито пък към другото прочуто чешко питие, „Петровка“. От концентратите моя слабост и до днес си остава моравската сливова, с която навярно съм се срещнал именно по онова време. То се знае по нашенски към споменатите питиета трябваше и нещичко да се хапне. Не можех да устоя на обедните аромати на супи, които ни атакуваха отвсякъде, докато се разхождахме. Представих на Татяна закусвалнята „Коруна“, най-достъпна за нашия портфейл. Опитахме какво ли не там, прочутите чешки сандвичи по-

кориха и моята млада госпожа, която после у дома в Пловдив опитваше да ги спретне и с тях да впечатли гостите ни. Вкусотии ни предлагаша и нашите домакини и в Прага, и в Железни Брод. Сред тях не липсваха прочутият шницел (умираме от смях с Татяна като тръгнем с първата си група чехи за Корфу – по пътя по някое време всички в автобуса, до един, измъкват и захапват голям паниран шницел!), свинското със зеле и кнедли, дори пълнен заек. Ах, тези чешки кнедли! Първоначално не можех да се справям с тях. Имам пред вид онези, които се прибавят към гулаша или свинското със зеле вместо хляб. Имах чувството, че са живи гадинки – опитвам се да преглътна, а живото тесто напират назад, трябваше ми много време докато свикна. Сега вече им се радвам, но мога да мина и без тях. Виж ония с плодовете са ми много вкусни. Но не като основно ястие, както ги ядат чехите, а като десерт. Ммм..., с кайсии, ягоди или сливи, поръсени с извара и пудра захар, умирам за тях!

Ново откритие за мен бяха и хапките, които напомнят миниатюрни сандвичи, където по-лесно да побереш в устата си. Най-много ме впечатлиха обаче пластмасовите сабички, с които многоетажното разнообразие върху парченцето хляб бе прободено. Естествено, накупихме няколко комплекта като сувенир за приятелите си. След завръщането си канехме на гости приятели, за да разказваме, а и за да демонстрираме какво ново сме донесли от европейските трапези. Така че поднасяха се сандвичи уж по чешки, ама не съвсем. Чешките хапки със забучените сабички бяха най-близки до оригинала и обираха овациите на гостите ни. Бях сложил на масата и още нещо, което бях открил и харесал в Прага – малка бутилчица с гъст доматен сос, наричан кетчуп. Предложих го като нещо ново, непознато нам, чешко, много вкусно. Хареса се на всички. По едно време някой вдигна бутилчицата, загледа се в етикета и през смях прочете: „Булгр-плод. Сделано в България!“ Избухнахме в смях и всички ние. Наше производство, а по нашите магазини изобщо не сме го и виждали! Виж ти! Ха-ха-ха!

Та така...

Васил Самоковлиев